

בכיה בשעת תפלה בימים נוראים

(1) מסכת ראש השנה – דף לג עמוד ב
 "יום תרועה יהיה לכם", ומתרגמינן יום **יבנא יהא לכוון**, וכתוב באימיה דסיסרא "בְּעַד הַחֲלוֹן נִשְׁקָפָה וַתִּיבֵב אִם סִיֶּסְרָא" (שופטים ה, כח)

(2) מסכת ראש השנה – דף כו עמוד ב
 ...בר"ה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי, וביום הכפורים כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי...

(3) רש"י (שם)
 כמה דכייף איניש – בתפלתו, פניו כבושין לארץ, טפי עדיף - משום "והיו עיני ולבי שם" (מלכים א ט) הלכך בראש השנה דלתפלה, ולהזכיר עקידת יצחק בא, בעינן כפופין...

(4) נחמיה – פרק ח, פסוקים ט-י
 וַיֹּאמֶר נְחֻמְיָה הוּא הַתְּרַשֵּׁתָא וְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר וְהַלְוִיִּם הַמְּבִינִים אֶת הָעָם לְכָל הָעָם הַיּוֹם קִדְּשׁ הוּא לְדִ' אֶלְקִיכֶם **אֵל תִּתְאַבְּלוּ וְאֵל תִּבְכּוּ** כִּי בּוֹכִים כָּל הָעָם כְּשִׁמְעִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה. וַיֹּאמֶר לָהֶם לָכוּ אֲכָלוּ מִשְׁמָנִים וּשְׁתוּ מִמֵּתְקִים וּשְׁלַחוּ מְנוֹת לְאִין נֶכּוֹן לוֹ כִּי קְדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדֹנָינוּ **וְאֵל תַּעֲצְבוּ** כִּי חֲדוֹת יְהוָה הִיא מְעַזְכֶּם.

(5) שאלתות דרב אחאי גאון – פרשת חיי שרה, שאילתא טו
 ברם צריך עצרת בזמן הזה דיום אחד הוא וראש השנה ויום הכפורי נמי מבטלי גזירת שבעי אי לא? מי אמרינן רגל דהוי שבעה מבטל גזירת שבעה אבל הני דחד יומא אינון כשבת דמו, או דילמא שבת עונג הוא דכתיב ביה, **אבל הני כיון דאית בהו שמחה כרגלים דמו?** ומפסיקין: ת"ש דתנן רבי אליעזר אומר מיום שחרב בית המקדש עצרת כשבת, מאי טעמא? דליכא ראייה וחגיגה ודליכא תשלומין כל שבעה. רבן גמליאל אומר: ראש השנה ויום הכפורים כרגלים. מאי טעמא? כיון דהוקשו כל המועדים כולם זה בזה אפילו ראש השנה ויום הכפורים, וכ"ש עצרת דאיקרי רגל ואיקרי חג ואית ביה שמחה. אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל.

(6) מסכת ערכין – דף י עמוד ב
 ראש השנה ויום הכיפורים דאיקרו מועד ואיקדוש בעשיית מלאכה לימא? משום דר' אבהו, דאמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה וביום הכפורים? אמר להו: **אפשר מלך יושב על כסא הדין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו, וישראל אומרים שירה לפני!**

(7) מקראי קודש – ימים נוראים, סימן ח (ר' צבי פסח פראנק זצ"ל, רבה של ירושלים)
 אמר לי הראי"ם סלמון מחרקוב בשם הגרי"ז סולובייציק בשם אביו אביו הגר"ח, שהעיר על דברי הגמרא ערכין (דף י ע"ב): דאין אומרים הלל בראש השנה משום שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, והלא אמרו שיר של יום בר"ה? ותירץ דדין אמירת הלל שאני. **דבעינן שיהא שמחה שלמה, ובר"ה שאין השמחה שלמה אין מוכשר לומר הלל**, אבל שאר שירות נאמרים אף כשאין השמחה בשלימות.

(8) רמב"ם – הלכות מגילה וחנוכה, פרק ג, הלכה ו
 ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל, ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן:

שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח ויום עצרת, **אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה**, ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל.

9) שלחן אורח - אורח חיים, סימן תקצז, סעיף א
אוכלים ושותים ושמחים, ואין מתעניין בר"ה ולא בשבת שובה; אמנם לא יאכלו כל שבעם, למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ד' על פניהם.

10) משנה ברורה (שם, ס"ק א)
אוכלים ושותים ושמחים - ר"ל אף שהוא יום הדין מ"מ מצוה של "ושמחת בחגך" שייך גם בו שגם הוא בכלל חג כדכתיב "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו". ונאמר בנחמיה ח' "אכלו משמנים ושתו ממתקים וגו' כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ד' היא מעוזכם".

11) באר היטב - סימן תקפד, ס"ק ג
האר"י ז"ל¹ נהג לבכות בר"ה ויה"כ, ואמר כי מי שאינו בוכה בימים אלו אין נשמתו טובה ושלומה, גם אמר: כל מי שבוכה אז מעצמו בבכיה גדולה מאליו, אותה שעה דינן ליה בב"ד של מעלה ונפשו מרגשת ובא לו הבכיה מאליו.

12) מטה אפרים - סימן תקפב, ס"ק כח (ר' אפרים זלמן מרגליות זצ"ל)
נוהגין לבכות ולהוריד דמעות בתפלת ראש השנה ויום הכפורים אף כשחל בשבת.

13) שלחן אורח - אורח חיים, סימן רפח
סעיף א - אסור להתענות בשבת עד וי' שעות. הגה: ואפילו לומד ומתפלל, אסור (מרדכי פ"ק דשבת).
סעיף ב - י"א שאדם שמזיק לו האכילה, דאז עונג הוא שלא לאכול, לא יאכל. הגה: וכן מי שיש לו עונג אם יבכה, כדי שילך הצער מלבו, מותר לבכות בשבת (אגור בשם שבולי לקט).

14) ט"ז - שם, ס"ק ב
דאיתא באגדה שמצאו תלמידיו של ר' עקיבא שהיה בוכה בשבת, ואמר עונג יש לי. ונ"ל דהיינו שמרוב דבקותו בהקב"ה זולג"י עיניו דמעות, שכן מצינו ברע"ק בזוהר חדש שהיה בוכה מאוד באמרו שיר השירים באשר ידע היכן הדברים מגיעים, וכ"ה מצוי במתפללים בכוונה, אבל כדי שיצא הצער ממנו שזכר רמ"א הוא תמוה דא"כ כל מי שמצטער ח"ו יבכה בשבת.

15) משנה ברורה - שם, ס"ק ד
כתב ה"ט"ז היינו דוקא אם מחמת רוב דביקותו בהקב"ה זולגים עיניו דמעות שכן מצינו ברע"ק בזוהר חדש שהיה בוכה מאד באמרו שיר השירים באשר שידע היכן הדברים מגיעים וכ"ה מצוי במתפללים בכוונה אבל סתם לבכות כדי שיצא הצער מלבו לא ע"ש. אבל בא"ר ותו"ש התירו כיון שע"י בכיתו ירוח לו.

16) מעשה רב - סימן רז (הגר"א מווילנא זצ"ל)
...ואין לבכות בר"ה כמבואר בעזרא "אל תבכו וכו'", והקפיד לפעמים לנגן הקדיש שאחר מוסף לכבוד יו"ט.

¹ עיין בשער הכוונות - דף צ.

17) שו"ת יחווה דעת – חלק ב, סימן סט (ר' עובדיה יוסף זצ"ל)

שאלה: האם ראוי להתפלל התפלות של ראש השנה מתוך שמחה וחדוה, כפי שנאמר "עבדו את ה' בשמחה". או משום חרדת הדין ראוי להתפלל בבכיה, כי שערי דמעה לא ננעלו?
 תשובה: ...אמנם רבינו חיים ויטאל בשער הכוונות (דף צ ע"א), העיד בגדלו על רבינו האר"י שהיה נוהג לבכות הרבה בתפלות ראש השנה, אף על פי שהוא יום טוב, ומכל שכן בתפלות יום הכפורים, והיה אומר כי מי שאין בכיה נופלת עליו בימים אלה, היא הוראה שאין נשמתו שלימה והגונה. ע"כ... אולם במעשה רב (סימן רז) נאמר בשם רבינו הגר"א מוילנא, שאין לבכות ביום ראש השנה... ולכן הקפיד הגר"א שהשליח צבור יאמר הקדיש בניגון לכבוד יום טוב. ע"כ. ונראה שאין סתירה לדברי האר"י ממקרא מפורש בנחמיה הנ"ל, שאף שאין לאדם להביא עצמו לידי בכיה ועצבות, מפני קדושת החג, אבל המתעורר מעצמו לבכות בתפלותיו מחמת התלהבות דקדושה לרוב דביקותו וכוונתו בתפלות הימים הנוראים, אין בזה שום איסור כלל... והוא הדין לכל אדם שבכיה נופלת עליו מאיליו בימים הנוראים, על ידי התפלות הקדושות שמעוררות רשפי אש שלהבת י-ה, בבחינת עד שתהיה שלהבת עולה מאיליה, וכן מדויק הלשון בשער הכוונות "שבכיה נופלת עליו", אבל להביא עצמו לידי בכיה על ידי קול בכי וכדומה אין להתיר, וכפי שכתוב בנחמיה. נמצא שהאר"י והגר"א מוילנא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ובספר קהלת יצחק בדרוש לראש השנה (דף צב ע"ב) בשם הגאון רבי ישראל מסלאנט כתב לחלק באופן אחר, שאנשים שדמעתם מצויה, ומכל דבר שיתפעלו יתעוררו בבכיה, לא יבכו בראש השנה, כמו שאמרו בראש השנה (כו:), בראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי, ולאנשים כאלה כפיית עצמם היא שלא לבכות, מאחר שטבעם לבכות מהר. אך אנשים שקשה להם לבכות הם צריכים לכופ עצמם ולבכות. ע"ש. ובמחכ"ת אין דבריו מחוורים לפע"ד, והנכון לחלק כמו שכתבנו...
 המורם מכל האמור, שאין לבכות בראש השנה. והתפלות של ראש השנה יש לאומרם בשמחה ובנעימה קדושה, ומתוך כוונה רבה, כי תפלה בלא כוונה כגוף בלא נשמה. ומכל מקום אדם שמתעורר מעצמו בבכיה ומתפלל בדמעות שלישי, אין בזה שום חשש איסור כלל. ותבוא עליו ברכה. והשי"ת יקבל תפלתו ברצון ונזכה כולנו יחד עם כל בית ישראל לשנה טובה ומבורכת כתיבה וחתימה טובה.

18) תשובות והנהגות – חלק ב, סימן רסח (ר' משה שטרנבוך שליט"א²)

שאלה: בכיה בראש השנה.
 נשאלתי לפרש דברי הקדוש האריז"ל שנהג לבכות בר"ה, וכמבואר בבאר היטב (תקפ"ד ס"ק ב) שנהג בעצמו לבכות, ואמר מי שאינו בוכה בימים אלו אין נשמתו טובה ושלימה, וע"ז שאל השואל הלוא ר"ה יום טוב ומקרא מלא בנחמיה (ח - ט) שהעם בכו ואמרו להם נחמיה ועזרא היום קדוש הוא לה' אלקיכם אל תתאבלו ואל תבכו וכו' ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם, הרי מפורש שאסור לבכות בר"ה, וכן במעשה רב (מהגר"א) לאסור לבכות בר"ה שנאמר ואל תבכו ע"ש, וצ"ב סברת הקדוש האריז"ל.
 ולדעתי הדברים פשוטים וברורים. ובתפלה בודאי ראוי לבכות שאז התפלה מתקבלת והקב"ה מתמלא חמלה וכמבואר בזוה"ק שעל דמעות הקב"ה לא מחריש, ובפסוק שאסר, לא בכו בתפלה, רק כששמעו כשקוראים בספר תורה ויבינו התחילו לבכות, וכפי הנראה סתם מפחד ואימה, וע"ז קאמר שפיר בפסוק "אכלו משמנים ושתו ממתקים וכו' ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם", אבל אם בתפלה שופך לבבו ובוכה הלוא לא מתעצב, רק אדרבה אז חדוה בלבו שמרגיש עצמו מקורב להקב"ה וכה"ג ודאי שרי.
 ומסברא אמינא שאפילו הגר"א זצ"ל שאסר לבכות נתכוון כשבוכה בר"ה כשמתבונן במעשיו ומפחד הדין, אבל בתפלה כשמתפלל בהתלהבות ושופך דמעות, גם הגר"א זצ"ל מודה שמתר בר"ה שכה"ג לא מיירי הפסוק כלל, ואפילו בשבת מותר כה"ג כמובא במ"ב סימן רפ"ח

² מצאצאי הגר"א וגם רב של בית כנסת הגר"א בהר נוף.

סק"ד... ולפי זה בחנם תלו כמה אחרונים ענין בכייה בר"ה במחלוקת בין הגר"א והאריז"ל, ולדברינו בתפלה כשבוכה ומתחנן עביד שפיר לכ"ע, ובלי תפלה אסור לדאוג ולבכות ביום ר"ה כלל כי חדות ה' היא מעוז לנו ואין לירא ולפחד עד כדי בכיה בר"ה כלל, ושלוש בין הני עמודי העולם ואין ביניהם מחלוקת כלל.

וכעת מצאתי בספר כתבי הגאון רבי יוסף זונדל סלנט זצוק"ל (בסוף בהנהגותיו) ובו לקוטים מהגר"א וז"ל: ענין לבכות בר"ה אמר כשהולך מעצמו בתפלה מותר כמ"ש "בכה תבכה", וזולת תפלה יהיה בשמחה בשפלות ובהכנעה, ע"ש כדברינו ממש.

19) הוספות למעשה רב (נדפס מחדש בשנת תש"ן) – בשם אור חדש

וי"ל דאלו ואלו דברי אלקים חיים דהכא מיירי במי שמביא עצמו לידי בכיה כגון אלו החזנים שמשתדלים לעורר את העם לבכיה בשעה שאומרים בפייט "בר"ה יכתבון", וכדומה, וזה אינו נכון, אבל במי שבוכה מעצמו מרוב דביקותו בהקב"ה זה ודאי הוא מדה טובה.

20) שער יששכר – מאמרי חודש תשרי, מאמר מאזנים במשפט, אות לז

...והנה ח"ו לומר שנעלם מהאריז"ל מקרא מפורש, דבר שתשב"ר יודעים בו... ובפשיטות מ"ש "אל תתאבלו ואל תבכו" היינו בדרך אבילות ויאוש ח"ו, וזה ודאי אסור בר"ה, ואמר להם "ואל תעצבו" היינו בבכי של עצבות שהוא ג"כ כמתייאש, רק אז בתפלה ובכי ותחנונים צריכנו לבטוח בחסדי ד' וישועתו...

21) שערים מצויינים בהלכה על קיצור שו"ע – סימן קכט, ס"ק א

ונראה לי ראייה מהפטרת ר"ה (שמואל א', א: ט-י) "ותקם חנה... והיא, מרת נפש; ותתפלל על ד' ובכה תבכה". וזה היה בראש השנה כדאיתא בגמרא (ר"ה דף יא.). ובהפטרת יום ב' דר"ה אמרינן נמי (ירמ' לא: ח) "בבכי יבאו, ובתחנונים אובילים וכו'".

The duality of the day -

22) תורת אמת – שנת תרכ"ח, ליל ראשון (ר' יהודה ליב איגר זי"ע)

ענין התרועה והפשוטה לפניו ולאחריו. היינו כי באמת עצם היום הקדוש הזה נקרא בתורתנו הקדושה יום תרועה. היינו שעיקר שיהיה בנו הביטול והשברון לב. כדמפרשינן גנוחי גנח וילילי יליל. אך עם כל זה נצרך להיות גם הבטחון בו יתברך שיוציא לאור משפטינו. ועל זה מורה הפשוטה לפניו ולאחריו.

23) שיחות הר"ן – אות כא

וצריכין להיות שמח בראש השנה. גם צריכים לבכות בראש השנה...

24) תהלים – פרק ב, פסוק יא

עבדו את ד' ביראה וגילו בְרַעְדָּה.

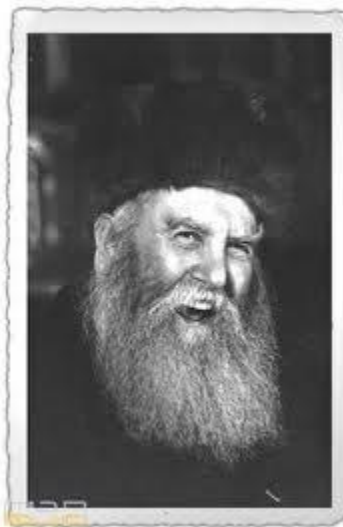
25) מסכת ברכות – דף ל עמוד ב

מאי וגילו ברעדה? אמר רב אדא בר מתנא אמר רבה במקום גילה שם תהא רעדה.

ברעדה....



וגילו...



26) רבינו יונה על מסכת ברכות (דף כא. בדפי הרי"ף)

וגילו ברעדה במקום גילה שם תהא רעדה - טעם הדבר **כדי שלא ימשך מתוך השמחה לתענוגי העולם וישכח עניני הבורא**, על כן צריך לערבב זה עם זה כדי שיהיה על הקו הממוצע, ופשטיה דקרא כך הוא: שאע"פ שאצל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והפכו, שבשעה שהאדם מפחד מזולתו הוא עומד נרתע ודואג, אבל הקב"ה איננו כן! אדרבה, כשהאדם מתבונן בגדולתו וירא מפניו ישמח ויגיל באותה יראה מפני שבאמצעיתה מתעורר לקיים המצות ושש ונעלם בקיומה שיודע כי שכרו אתו ופעולתו לפניו, ועל שמחה כזו תמצא שאמר בפסוק אחד "עבדו את ה' ביראה וגו'" ובפסוק אחר "עבדו את ה' בשמחה" ר"ל תעבדו את ה' ביראה, ובאותו היראה תשמחו ותגילו בה, כמו שאמרנו ואע"פ ששמחה אחרת אסורה כמו שהוזכר למעלה, שמחה זו מותרת ומחוייבת כענין שנא' "תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ובטוב לבב וגו'".

27) סליחות ליום א' ³ [ע"פ מאורן של ישראל⁴ – עמ' לו, וס' ישמח ישראל – הגדה של פסח,

אות עג]

...זו חלים וְרוֹעֲדִים מִיּוֹם בּוֹאֵךְ,
חֲלִים כְּמִבְּפִירָה מֵעֲבַרְתָּ מִשְׁאֵךְ.

³ "במוצאי מנוחה קדמנוך תחלה"

⁴ נדפס בסוף ספר ישמח ישראל מאלכסנדר זי"ע